

νιμοὶ ἄνθρωποι, δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν κανέναν
πράγμα, τὸ ὁποῖον ἐμπόρει νὰ συντείνῃ εἰς τὴν αὔ-
ξησιν τῶν δυνάμεων μας.

20. Ἡμεῖς χρειάζομεθα βέβαια εἰς τὴν διατήρη-
σιν τῶν δυνάμεών μας τροφήν καὶ ὕπνον. Ἀλλὰ πρέ-
πει νὰ φυλαττώμεθα, διὰ νὰ μὴν ὑπερβαίνομεν τὸ
μέτρον εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τέτων τῶν πραγμάτων·
διότι ἀλλέως περισσότερον μᾶς βλάπτουσι, καὶ πίπτο-
μεν ἔπειτα εἰς ἀρρώστιαν, διὰ τῆς ὁποίας χάνομεν
τὰς δυνάμεις μας.

ΚΕΦ. Δ΄.

Ψυχικαὶ δυνάμεις.

1. Ἡμεῖς βλέπομεν μὲ τὰ ὀμμάτια, ἀκούομεν
μὲ τὰ ὠτία, μυριζόμεθα μὲ τὴν μύτην, γεύομεθα
μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ μὲ τὸν ἕρηνίσκον, καὶ αἰσθάνο-
μεθα μὲ τὰ νεῦρα, τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς ὅλον τὸ σῶμα.

2. Δὲν εἶναι τὸ ὀμμάτιον, τὸ ὁποῖον βλέπει, ὄχι
τὸ ὠτίον, τὸ ὁποῖον ἀκούει, ὄχι ἡ μύτη, ἡ ὁποία
μυρίζεται, ὄχι ἡ γλῶσσα καὶ ὁ ἕρηνίσκος, τὰ ὁποῖα
γεύονται, ὄχι τὰ νεῦρα, τὰ ὁποῖα αἰσθάνονται· διότι
ἐὰν κλείσωμεν εὐθὺς τώρα τὰ ὀμμάτια, στερῶ-

σωμεν τὰ ὠτία καὶ τὰ ῥωθῆνια, φράξωμεν τὸ σῶμα, καὶ δὲν ψιλαφήσωμεν ἑαυτὸς μὲ τὰς χεῖρας, ἐξεύρομεν πάλιν, ὅτι υπάρχομεν, καὶ τὸ ἐξεύρομεν ὄχι διὰ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων.

3. Ἡμεῖς ἐμποροῦμεν ὄχι μόνον παρόντα, ἀλλὰ καὶ ἀπόντα πράγματα, τὰ ὅποια τώρα ἔτε τὰ βλέπομεν, ἔτε τὰ ἀκούομεν, ἔτε τὰ μυριζόμεθα, ἔτε τὰ γευόμεθα, ἔτε τὰ αἰσθανόμεθα, νὰ ἰδεαζώμεθα, τητέσι νὰ κάμνωμεν μίαν ἰδέαν περὶ αὐτῶν, ὡς νὰ ἦσαν παρόντα.

4. Ἡμεῖς ἐμποροῦμεν νὰ ἐνθυμώμεθα ἓνα πρᾶγμα, τητέσι νὰ ἀνακαλιῶμεν πάλιν εἰς τὴν μνήμην μίαν ἰδέαν, τὴν ὅποιαν εἶχαμεν προηγήτερα, καὶ νὰ ἐξεύρωμεν ἐν ταύτῳ βεβαίως, ὅτι τὴν εἶχαμεν πλέον μίαν φοράν.

5. Ἡμεῖς ἐμποροῦμεν νὰ συγκρίνωμεν τὰ πράγματα ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, καὶ νὰ τὰ διακρίνωμεν ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὄταν τὰ συγκρίνωμεν ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, παρατηροῦμεν εἰς τί ὁμοιάζουν αὐτὰ ἀναμεταξύτων· ὅταν δὲ τὰ διακρίνωμεν ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐξετάζομεν εἰς τί δὲν ὁμοιάζουν ἀναμεταξύτων, ἢ εἰς τί διαφέρουν ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

6. Ἡμεῖς ἐμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν, τητέσι νὰ παραβάλλωμεν μίαν ἰδέαν μὲ ἄλλην, καὶ νὰ παρατηροῦμεν, ἂν συμφωνῶν ἀναμεταξύτων ἢ ὄχι. Ἐὰν ἔν βλέπωμεν, ὅτι συμφωνῶν ἀναμεταξύτων, καταφά-

σκομεν ἢ βεβαιόγομεν τὴν πρότασιν· εἰ δὲ εὐ-
ρίσκωμεν, ὅτι δὲν συμφωνῶν ἀναμεταξύτων, ἀπο-
φάσκομεν ἢ ἀρνέμεθα αὐτήν.

7. Ἡμεῖς ἐμποροῦμεν νὰ συμπεραίνωμεν,
ταῦτες νὰ ἐκβάζωμεν ἀπὸ δύο προτάσεις ἤτοι κρί-
σεις μίαν τρίτην.

8. Ἐὰν ἡμεῖς καταλαμβάνωμεν, ὅτι ἓνα πράγμα
θέλει εἶδαι ἀρῆσόν ἢ ὠφέλιμον εἰς ἡμᾶς, τὸ θέλο-
μεν, τὸ ἐπιθυμοῦμεν, τὸ ἐκλέγομεν· εἰ δὲ
δὲ πιστεύωμεν, ὅτι ἓνα πράγμα θέλει εἶδαι δυσά-
ρεςον ἢ βλαβερόν εἰς ἡμᾶς, δὲν τὸ θέλομεν, τὸ
ἀποσρεφόμεθα, τὸ ἀπορρίπτομεν.

9. Τὸ ἰδεάζεσθαι, τὸ ἐνθυμεῖσθαι, τὸ συγκρί-
νειν, τὸ διακρίνειν, τὸ κρίνειν, τὸ συμπεραίνειν,
τὸ θέλειν ἢ τὸ μὴ θέλειν εἶναι τὸ νοεῖν.

10. Ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐμποροῦμεν δίχα τῶν ἐξωτε-
ρικῶν μας αἰσθήσεων νὰ νοῶμεν, συνάγομεν ἐντεῦθεν,
ὅτι πρέπει νὰ ἦναι ἢ ἄλλο ἓνα πράγμα εἰς ἡμᾶς,
τὸ ὁποῖον νοεῖ, ἢ τῆτο καλεῖται Ψυχὴ ἢ Πνεῦμα.

11. Δὲν εἶναι λοιπὸν τὸ σῶμά μας, ὑπὸ τὸ ὁ-
ποῖον ἐννοῦμεν τὰς αἰσθήσεις μας, τὴν σάρκα μας ἢ
τὸ αἷμα, τὰ κώκαλά μας, ἢ ὅλα ἐκεῖνα, ὅσα βλέ-
πομεν ἢ αἰσθανόμεθα ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνο ὅπερ νοεῖ,
ἀλλ' ἢ ψυχὴ μας.

12. Ὅταν ἡμεῖς ὀνειρευόμεθα, ὅταν ἀμφιβάλλω-
μεν ἢ συλλογίζομεθα, ὅταν θέλωμεν τίποτε, ὅταν

πεινώμεν, ἢ διψῶμεν, ἢ κρυώνωμεν, ὅταν ἐλπίζωμεν, ὅταν φοβώμεθα, ἢ χαιρώμεθα, ἢ λυπώμεθα, δὲν εἶναι τὸ σῶμά μας, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μας.

13. Ἡμεῖς δὲν ἐμποροῦμεν νὰ βλέπωμεν τὴν ψυχὴν μας ἢ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἔτε νὰ βλέπωμεν τί νοῦν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Διὰ τῆτο δὲν ἐξεύρομεν ἡμεῖς τί νοῦν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅταν σιωπῶσιν. Ἀλλὰ ἢ ὅταν γράψωσι, δὲν βλέπομεν ἡμεῖς τί νοῦν αὐτοὶ, μόνον βλέπομεν ἀπλῶς τὰ ψηφία, τὰ ὅποια γράψωσι, ταῦτα ὅμως εἶναι σημεῖα μόνον τῶν νοημένων. Καὶ ὅταν ἡμεῖς ἀκούωμεν τὴν ἀνθρώπου νὰ ὁμιλῶσιν, ἀκούομεν νὰ τὰς φωνὰς, τὰς ὁποίας πρᾶφέρωσιν, ὅμως ὄχι ἐκεῖνο ὅπῃ νοῦν.

14. Ἡμεῖς ἐμποροῦμεν νὰ ἰδεαζώμεθα παρόντα πράγματα διὰ τῶν αἰσθήσεών μας· ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσωμεν καλλίτερα ἓνα πρᾶγμα πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα ὅλας τὰς αἰσθήσεις, ὅσας ἐμποροῦμεν νὰ μεταχειριζώμεθα.

15. Ὅταν βλέπωμεν ἢ ἀκούωμεν τί, ποτε, ἐξεύρομεν, ὅτι βλέπομεν ἢ ἀκούωμεν τί, ἢ ἐκεῖνο ὅπῃ ἐξεύρει, ὅτι τὸ βλέπομεν ἢ τὸ ἀκούομεν, εἶναι ἡ ψυχὴ μας.

16. Εἰς τὸν ὕπνον ὑσερῶμεθα ἡμεῖς σχεδὸν ὅλοτε. Ὡς τῆς χρήσεως τῶν ἐξωτερικῶν μας αἰσθήσεων, ἂν ἢ ἐνίοτε φανταζώμεθα εἰς τὸ ὄνειρον, ὅτι βλέπομεν ἢ ἀκούομεν τί, ποτε.

17. Καὶ ἔξυπνοὶ ὄντες ἐμπορῶμεν ἡμεῖς νὰ φανταζώμεθα, ὅτι βλέπομεν ἢ ἀκούμεν τι, τὸ ὅποιον ὁμῶς δὲν τὸ βλέπομεν ἢ δὲν τὸ ἀκούομεν.

18. Πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ γνωρίζομεν διὰ τῶν αἰσθησέων μας ἀπ' ἐκεῖνο ὅπῃ ἐπινοῶμεν, διὰ νὰ μὴ πιεσώμεν, ὅτι εἶδαμεν ἢ ἠκέσαμεν τι, τὸ ὅποιον ἐπλάσαμεν ἡμεῖς μὲ τὴν ἐπίνοιαν.

19. Ἐὰν ἰδεαζώμεθα ἡμεῖς πάλιν ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὅποια εἶδαμεν προηγήτερα, καὶ τώρα δὲν τὰ βλέπομεν, μᾶς ἐνθυμίζει ἓνα πρᾶγμα ἄλλα πράγματα, τὰ ὅποια εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν τὰ εἶδαμεν ἢ τὰ ἠκέσαμεν. Μᾶς ἐνθυμίζει δὲ ἓνα πρᾶγμα πάλιν ἄλλα πράγματα, τὰ ὅποια ἔχουσιν ὁμοιότητα μὲ ἐκεῖνα. Μάλιστα ἐμπορῶμεν νὰ ἰδεαζώμεθα αὐθις ἓνα πρᾶγμα μετὰ τὸ ἄλλο, εἰάν νοῶμεν τὰ πράγματα, τὰ ὅποια εἶδαμεν καὶ ἠκέσαμεν, πάλιν εἰς τὴν τάξιν, ὅπῃ τὰ εἶδαμεν καὶ τὰ ἠκέσαμεν.

20. Περὶ τῆς μνημονικῆς μας πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἐκεῖνο ὅπῃ θεωρῶμεν ἡμεῖς συχνὰ καὶ ἐπιμελῶς, τὸ κρατῶμεν καλλίτερα εἰς τὴν μνήμην, παρὰ ἐκεῖνο ὅπῃ θεωρῶμεν μόνον ὀλίγον καὶ ἐπιπολαίως. Πρέπει δὲ, εἰάν θέλωμεν νὰ κατέχωμεν τίποτε εἰς τὴν μνήμην, νὰ ἔχωμεν καὶ κάποιαν τάξιν ἐν ταύτῳ, καὶ ν' ἀγαπῶμεν μετὰ χαρᾶς νὰ τὸ ἐνθυμώμεθα.

21. Ὅταν παραβάλλωμεν ἡμεῖς ἓνα πρᾶγμα μὲ

τὸ ἄλλο, ἐξασκεῖ ἡ ψυχὴ μας τὴν ἀγχινοσίαντης ὅταν δὲ διακρίνωμεν ἓνα πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐξασκεῖ τὴν ὀξυνοσίαντης.

22. Ἐὰν δὲν ἐμπορῶμεν ἡμεῖς νὰ διακρίνωμεν κἀντίποτε εἰς ἓνα πρᾶγμα, δὲν δυνάμεθα ἔτε νὰ τὸ γνωρίσωμεν.

23. Ἐὰν βλέπωμεν ἡμεῖς τίποτε, καὶ ἀγαπῶμεν πάλιν μετὰ χαρᾶς νὰ τὸ γνωρίσωμεν, πρέπει νὰ τὸ διακρίνωμεν ἀπὸ ὅλα τᾶλλα πρᾶγματα. Ὄθεν πρέπει νὰ προσέχωμεν εἰς ὅλα ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται τῆτο τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τᾶλλα.

24. Ἡμεῖς διακρίνωμεν περισσότερα εἰς ἓνα πρᾶγμα, εἰς ἂν προσηλώνωμεν τὰς αἰσθήσεις μας εἰς αὐτὸ μόνον, κἀρεξ ἔαν κυτάζωμεν ἢ ἀκούωμεν ἐν τάντῳ περισσότερα πρᾶγματα. Ὄθεν πρέπει νὰ σοχαζώμεθα ἐκεῖνο ὅπε βλέπωμεν ἢ ἀκούωμεν, τῆτεςί πρέπει νὰ ἡμεθα προσεκτικοί.

25. Ἐκεῖνο, διὰ τῆ ὁποῖα διακρίνωμεν ἡμεῖς ἓνα πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ ὀνομάζομεν γνώρισμα ἢ σημεῖον. Ὄθεν πρέπει νὰ κάμνωμεν ἡμεῖς κἀποια γνωρίσματα ἢ σημεῖα, διὰ νὰ ἐμπορῶμεν νὰ διακρίνωμεν ἓνα πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὅμως πρέπει νὰ μὴ μεταβάλλωται εὐκολα τὰντα τᾶ σημεῖα, τῆτεςί πρέπει νὰ ἦναι ιδιότητες.

26. Ὅσα περισσότερα σημεῖα ἐπαρτηρήσαμεν ἡμεῖς εἰς ἓνα πρᾶγμα, τόσον εὐκολώτερον ἐμπορῶ-

μεν νὰ τὸ διακρίνωμεν ἀπὸ τὰλλα. Διὰ τῆτο ἡμεῖς παρ. χάριν γνωρίζομεν ἕνα δένδρον καλλίτερα τὸ καλοκαίριον, παρὰ τὸν χειμῶνα.

27. Ἐτι δὲ γνωρίζομεν καλλίτερα τὰ πράγματα, εἰάν βλέπωμεν, πῶς εἶναι συνδεδεμένα ἀναμεταξύτων, πάρεξ εἰάν τὰ βλέπωμεν ἔξω ἀπὸ αὐτὸν τὸν σύνδεσμον.

28. Πρέπει νὰ συνεθίζομεν ἡμεῖς διὰ νὰ γνωρίζομεν τὰ πράγματα εἰς τὴν φυσικὴν τῶν συνάφειαν, ταῦτα πρέπει νὰ σπυδάζωμεν διὰ νὰ γνωρίζωμεν, πῶς προέρχεται ἕνα πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ διὰ τί τέλος εἶναι αὐτό. Τῆτο λέγεται Νῦς ἢ Λογικόν. Ὅσις λοιπὸν γνωρίζει, τίνι τρόπῳ προκύπτει ἕνα πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ διὰ τί τέλος εἶναι, αὐτὸς νοεῖ λογικῶς.

29. Εἰάν θέλωμεν ἡμεῖς νὰ συνεθίζωμεν διὰ νὰ νοῶμεν λογικῶς, πρέπει, ὁσάκις μᾶς προσβάλλει ἢ προσπίπτει κανένα πρᾶγμα, νὰ ἐρωτῶμεν: α. τί εἶναι αὐτό; β. πόθεν εἶναι αὐτό; γ. διὰ τί τέλος εἶναι αὐτό;

30. Ὅσις γνωρίζει τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἐξεύρει, εἰς τί συντείνουσι ταῦτα ἢ δὲν συντείνουσι, αὐτὸς ἐμπορεῖ καλλίτερα νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ αὐτά.

31. Κανένας δὲν ἐμπορεῖ νὰ μεταβάλλῃ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Ὅσις λοιπὸν γνωρίζει τὴν φύσιν τῆ πυρὸς, δὲν θέλει κρατήσῃ τὴν χειρὰ τῆ ἐ-

πάνω εἰς τὸ πῦρ. Ὅσις γνωρίζει τὴν φύσιν τῆ πά-
 γης, δὲν θέλει τολμήσει νὰ σταθῆ ἐπάνωτε, πρὸ τῆ
 ἐξετάσῃ τὴν ἰδιότητά τῃ.

32. Ὅσις ζητεῖ μίαν χάριν ἀπὸ ἄλλου, πρέπει
 νὰ κάμῃ ἔξ αὐτὸς ἄλλην εἰς ἐκεῖνον. Ὅσις θέλει νὰ
 τὸν ἀγαπῶσιν οἱ ἄλλοι, δὲν πρέπει ν' ἀδικῆ τῆς
 ἄλλης: διότι εἰάν πρέπη ν' ἀγαπῶμεν ἡμεῖς κἀνέναν,
 πρέπει νὰ ἤμεθα πεπληροφορημένοι, ὅτι σοχάζεται
 καλὰ διὰ ἡμᾶς.

ΚΕΦ. Ε΄.

Ἐνωσις τῆς ψυχῆς ἔξ τῆ σώματος.

1. **Η΄** ψυχὴ εἶναι ἐκεῖνο ὁπῆ νοεῖ εἰς ἡμᾶς.
 Αὕτη αἰθάνεται ναι διὰ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων,
 ἔξ μεταχειρίζεται τὰ αἰσθητήρια, ὅταν αἰθάνεται,
 ὅμως ταῦτα τὰ αἰσθητήρια δὲν εἶναι μέρη τῆς ψυ-
 χῆς, ἀλλὰ τῆ σώματος. Δὲν εἶναι λοιπὸν τὸ σῶ-
 μα ὁπῆ αἰθάνεται, ἀλλ' ἡ ψυχὴ αἰθάνεται διὰ τῆ
 σώματος.

2. Ὅταν βλέπωμεν ἢ ἀκέωμεν ἡμεῖς τί, ποτε
 κ. τ. λ. ἐξεύρει πάραυτα ἡ ψυχὴ, ὅτι βλέπωμεν ἢ
 ἀκέωμεν τί, ποτε κ. τ. λ. Ἐὰν θέλῃ ἡ ψυχὴ μας νὰ
 κινῆται τὸ σῶμα, ἀκολουθεῖ εὐθὺς ἡ κίνησις. Ἐντεῦ-

θεν συνάγομεν, ὅτι πρέπει καὶ ἦναι ἡ ψυχὴ μας σφι-
κτὰ ἐνωμένη μετὰ τὸ σῶμά μας, εἰς τρόπον ὅτι ἡ ψυ-
χὴ μας καὶ τὸ σῶμά μας ὁμῶς ἀποτελεῖσι τὸν ἄν-
θρωπον.

3. Ἡ ψυχὴ μας εἶναι ἐκεῖνο ὅπ' ἔνοεῖ καὶ θέλει. Οὐδὲ-
κίς λοιπὸν νοεῖ ἓνα πρᾶγμα, τὸ ὅποσον εἶναι ἡ δὴ ἡ ἀ-
ρεσὸν εἰς τὰς αἰδησεις μας, τὸ θέλει, ἢ γεν-
νᾶται εἰς ἡμᾶς μία ἐπιθυμία αὐτῆ. Οὐδὲκίς δὲ εἶναι
ἀηδὲς ἢ δυσάρεσον εἰς τὰς αἰδησεις μας, δὲν
τὸ θέλει, ἢ ἔχομεν μίαν ἀποσροφὴν αὐτῆ.

4. Οὐχὶ ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ὅποια εἶναι ἀρε-
σὰ εἰς τὰς αἰδησεις μας, εἶναι ὁμῶς καὶ ὠφέλιμα εἰς
ἡμᾶς· καὶ ὁχὶ ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ὅποια εἶναι
δυσάρεσα εἰς τὰς αἰδησεις μας, εἶναι ὁμῶς καὶ βλα-
βερά εἰς ἡμᾶς.

5. Ἡμεῖς γνωρίζομεν ναὶ διὰ τῶν αἰδησεῶν μας
τὰ ἐκτὸς ἡμῶν πράγματα, ἂν εἶναι ταῦτα ἀρεσὰ ἢ
δυσάρεσα εἰς ἡμᾶς· ἀλλ' ἂν θέλεσιν εἶδαι ταῦτα
ὠφέλιμα ἢ βλαβερά εἰς ἡμᾶς, τὸ μαθαίνομεν διὰ
τῆς χρήσεως τῆ νοός μας, ἢ διὰ τῆς σκέψεως. Διὰ
τῆτο εἰάν ἐπιθυμῶμεν ἓνα πρᾶγμα ἀρεσόν, ἢ ἀπο-
σρεφώμεθα ἓνα πρᾶγμα δυσάρεσον, πρέπει πάντοτε
να σοχαζώμεθα προτῆτερα, ἂν τὸ ἀρεσόν, ὅ,τε ἐπι-
θυμῶμεν, θέλει εἶδαι καὶ ὠφέλιμον εἰς ἡμᾶς, ἢ τὸ
δυσάρεσον, ὅ,τε ἀποσρεφώμεθα, θέλει εἶδαι βλα-
βερόν εἰς ἡμᾶς.

6. Ἡ ψυχὴ μας ἐμπορεῖ βέβαια νὰ ἐκλέξῃ τὸ ὠφέλιμον, ἄς ᾖναι καὶ δυσάρεσον, καὶ ν' ἀπορρίψῃ τὸ βλαβερὸν, ἄς ᾖναι καὶ ἄρεσόν· διότι ἔχει ἐλευθερίαν θελήσειν, ταῦτέστιν ἐμπορεῖ πρὶν θελήσῃ νὰ κάμῃ τί, ποτε ἢ νὰ μὴ κάμῃ, νὰ σοχάζηται προτίτερα, ἂν θελεῖ εἶδαι καὶ ὠφέλιμον ἢ βλαβερὸν εἰς αὐτήν.

7. Ὅταν δὲν βιαζώμεθα ἡμεῖς ἀπὸ τὰ ἐκτὸς πράγματα νὰ τὰ ἐπιθυμῶμεν, ἢ νὰ τὰ ἀποσρεφώμεθα, ἀλλ' ἐκλέγωμεν ἀπὸ τὰ ἐκτὸς ἡμῶν πράγματα ἐκεῖνα μόνον, τὰ ὅποια γνωρίζομεν ὡς καλὰ καὶ συμφέροντα, τότε εἴμεσθεν ἐλεύθεροι.

8. Διὰ νὰ λάβωμεν τὸ κράτος κατὰ τῶν αἰδησίμων μας, πρέπει νὰ σπουδάζωμεν εἰς κάθε πρᾶγμα, ὅ,τι ἐπιθυμῶμεν ἢ ἀποσρεφώμεθα, νὰ πράττωμεν μετὰ λόγῃ· διότι ἀλλέως εἴμεσθεν ὅμοιοι μὲ τὰ ζῶα. Ἐπειτα πρέπει πάντοτε νὰ γυμναζώμεθα διὰ νὰ κάμνωμεν τί, ποτε ὠφέλιμον, ἄς ᾖναι καὶ δυσάρεσον εἰς ἡμᾶς, καὶ νὰ μὴ κάμνωμεν τί, ποτε βλαβερὸν, καὶ ἂν ἤθελεν εἶδαι ἄρεσόν εἰς ἡμᾶς.

9. Ἐπειδὴ ἡμεῖς, ἕως ὅτε εἴμεσθεν ἀκόμη νέοι, δὲν ἐμποροῦμεν πάντοτε νὰ ἐξεύρωμεν, τί θελεῖ εἶδαι ὠφέλιμον ἢ βλαβερὸν εἰς ἡμᾶς, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐξησκήθῃμεν ἱκανῶς εἰς τὸ νὰ παραβλέπωμεν, νὰ διακρίνωμεν, νὰ κρίνωμεν, καὶ νὰ συλλογιζώμεθα, πρέπει, πρὸ τῆ ἐκλέξωμεν ἢ ἀπορρίψωμεν ἕνα

πράγμα, νὰ ζητήσωμεν συμβουλὴν ἀπὸ τὲς παλαιότερας. Οὗτοι ὅμως δὲν ἐμπορῶν νὰ συμβλεύωσι καλλίτερα διὰ τῆτο, ὅτι εἶναι παλαιότεροι καὶ μεγαλύτεροι, ἀλλ' ὅτι εἶχον εὐκαιρίαν νὰ ἐξασκήσωσι περισσότερον τὰς ψυχικὰς τῶν δυνάμεις: διότι καθὼς ἐμπορεῖ τις ν' αὐξήσῃ τὰς σωματικὰς τε δυνάμεις διὰ τῆς γυμνάσεως: ἔτως ἐμπορεῖ ν' αὐξήσῃ καὶ τὰς ψυχικὰς τε δυνάμεις διὰ τῆς ἀσκήσεως.

10. Ἡ θέλαμεν πράξει μωρῶς, εἴν ἠλπίζαμεν πάντοτε εἰς ἄλλους διὰ νὰ μᾶς δώσωσι συμβουλὴν: διότι πολλάκις, ὅταν ἡμεθα μόνοι, δὲν ἐμπορῶμεν νὰ ζητήσωμεν παρ' ἄλλων συμβουλὴν, καὶ ἔτως εἴν δὲν ἐξασκήσωμεν τὰς ψυχικὰς μας δυνάμεις, θέλωμεν εἶδαι διὰ παντὸς ὅμοιοι μὲ τὰ μωρὰ παιδία. Διὰ τῆτο πρέπει νὰ παρατηρῶμεν ἡμεῖς συχνὰ καὶ μετὰ προσοχῆς ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὅποια ἐπιθυμῶμεν ἀκριβῶς νὰ γνωρίσωμεν, καὶ ἂν μᾶς ἔβλαψαν ποτὲ ταῦτα, νὰ τὰ ἐνθυμώμεθα καὶ νὰ τὰ παραβάλλωμεν μὲ ἄλλα ὅμοια, διὰ νὰ μάθωμεν τοιετρόπως νὰ διακρίνωμεν τὰ ὠφέλιμα ἀπὸ τὸ βλαβερὰ.

11. Ἡ ψυχὴ μεταχειρίζεται τὰ αἰσθητήρια, τὰ ὅποια ἔλαβε τὸ σῶμα, ὅταν αἰσθάνεται, καὶ κατὰ τῆτο μόνον εἶναι ταῦτα ὠφέλιμα εἰς αὐτήν. Ὡσαύτως μεταχειρίζεται καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὰς πόδας, ἐ-

πειδὴ εἶναι ἐπ' ἀκριβὲς ἐνωμένη μετὰ τὸ σῶμα, διὰ
τὴν τελειότην πολλὰ ὠφέλιμα πράγματα.

12. Ἐὰν ἓνας ἄνθρωπος δὲν ἐμπορῇ πλέον τὰ
μεταχειρίζεται τὰς αἰσθήσεις τε, καὶ ὅλα τὰ μέλη
τῆς σώματός τε, λέγομεν, ὅτι εἶναι νεκρός. Ἐνας
νεκρὸς ἄνθρωπος λοιπὸν δὲν ἐμπορεῖ πλέον τὰ αἰσθά-
νηται διὰ τῶν αἰσθήσεών τε καὶ τὰ κινῆται ἀφ' ἐ-
αυτοῦ.

13. Ἡ ζωὴ λοιπὸν συνίσταται εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς
ψυχῆς μετὰ τῆς σώματος. Ἐὰν παύσῃ αὕτη ἡ ἔνωσις,
ἀκολουθεῖ ὁ θάνατος.

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Προτερήματα τῆς ἀνθρώπου ὑπὲρ τὰ
φυτὰ καὶ τὰ ζῶα.

1. **Θ**εωρῶντες ἡμεῖς τὰ περὶ ἡμᾶς πράγματα
εὐρίσκομεν μεγάλην διαφορὰν εἰς αὐτά. Ἀλλὰ μὲν
ἀπὸ αὐτὰ αἰσθάνονται καὶ κινῶνται ἀφ' ἐαυτῶν· ταῦ-
τα δὲ ὀνομάζομεν ἡμεῖς ἄψυχα, εἰς τὰ ὅποια ἀ-
νήκεν τὰ ζῶα καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλὰ δὲ πάλιν ἔτε
αἰσθάνονται ἔτε κινῶνται ἀφ' ἐαυτῶν· ταῦτα δὲ ὀνο-
μάζομεν ἡμεῖς ἄψυχα, εἰς τὰ ὅποια συναριθμῶμεν
τὰ φυτὰ καὶ τὰς λίθους.

2. Τὰ φυτὰ βλαστάνουσιν ἀπὸ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν βυζάνην διὰ τῆς ρίζης χυλῆς, οἱ ὅποιοι συντείνουσιν εἰς αὐτὰ ἀντὶ τροφῆς, ὅθεν προάγεται ἡ αὐξησις αὐτῶν. Τὰ δὲ ζῶα ἢ γεννῶνται ζωντανὰ ἀπὸ ἄλλα ζῶα, ἢ κλωσθῆνται ἀπὸ ὠὰ, ἢ μεταδίδονται ὡς τὰ πολύποδα καλύμενα μὲ τὸ κόψιμον, ἢ τρέφονται ὡσαύτως μὲ τὴν βρωσιν ἢ πόσιν.

3. Τὰ φυτὰ εἶναι πρῶτον μικρὰ, ἔπειτα αὐξάνουσιν ἢ γίνονται μεγαλείτερα· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον καιρὸν μαραίνονται πάλιν ἢ τελευταίον ξηραίνονται. Καὶ τὰ ζῶα εἶναι εἰς τὴν ἀρχὴν μικρὰ, ἔπειτα αὐξάνουσιν ἢ γίνονται μεγαλείτερα· ἀλλὰ τέλος πάντων γηράσκουσιν ἢ ἀποθνήσκουσιν.

4. Τὰ φυτὰ δὲν κινῶνται ἀφ' ἑαυτῶν, ἕτ' ἐξεύρουσιν, πῶς ὑπάρχουσι. Τὰ ζῶα κινῶνται ἀφ' ἑαυτῶν, διότι ἔχουσι ψυχὴν αἰσθητικὴν.

5. Τὰ ζῶα ἔχουσιν σῶμα, ὡς ἢ οἱ ἄνθρωποι· ἀλλὰ τὸ σῶμα τῶν ζῴων διαφέρει ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν ἀνθρώπων.

6. Ὁ ταῦρος ἔχει κέρατα, διὰ νὰ δεφεντεύηται μὲ αὐτὰ, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὄχι· ἡ γάτα ἔχει δέρμα, τὸ ὅποιον τὴν προφυλάττει ἀπὸ τὸ κρύος, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὄχι· τὸ πτηνὸν ἐμπορεῖ νὰ πετᾷ, τὸ ὄψαριον νὰ κολυμβᾷ, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὄχι· ἢ ὁμοίως ἕδεν ἦττον ἐξεύρει ὁ ἄνθρωπος πάντοτε νὰ βοηθῆται· διότι ἔχει λογικὴν ψυχὴν, ἢ ὅπως δύναται πολλὰ

πραγματα να παραβάλλη, να διακρίνη, να κρίνη, και να συλλογισθῆται. Ἐντεῦθεν ἀκολουθεῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει ἐξ ἀνάγκης να σκέπτηται, τὰ ζῶα δὲ ὄχι.

7. Πολλὰ ζῶα ὁμοειδῆ διατρέβεν πάντοτε ὁμῆ, διὰ να βοηθῶσιν ἓνα τὸ ἄλλο. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐμπορῆν να βοηθῶσι καὶ να συντρέχωσιν ἓνας τὸν ἄλλο πολὺ καλλίτερα.

8. Οἱ ἄνθρωποι ἐμπορῆν να ὁμιλῶσιν, ἀλλὰ τὰ ζῶα ὄχι. Ὅσα δὲ ἔχουσι φωνήν, δίδουσι ναὶ ἀφ' ἐαυτῶν κάποιας φωνάς, ὅμως τῆτο δὲν εἶναι ὁμιλία.

9. Ὅταν ὁμιλῆν οἱ ἄνθρωποι, πάντοτε νοῦν ἓνα τι, καὶ ζητῆν να δώσωσιν εἰς ἐκεῖνον, μετὸν ὁποῖον ὁμιλῆν, μετὸν ἐνάρθρος φωνάς να καταλάβῃ ἐκεῖνο ὅπερ αὐτοὶ νοῦν.

10. Ὅταν ὁμιλῆ ἓνας ἄνθρωπος, καὶ πρέπει οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, μετὸν ὁποῖος ὁμιλεῖ, να τὸν καταλάβωσιν, εἶναι χρεῖα να νοῶσι τὸ αὐτὸ, ὅτι νοεῖ ὁ ὁμιλῶν.

11. Τὰ ζῶα δὲν ἐμπορῆν να μάθωσι διὰ να ὁμιλῶσι, καὶ εἰάν ἔμαθαν ἀπὸ τῆς ἀνθρώπου μετὸν πολὺν κόπον καὶ μετὸν δυσκολίαν να προφέρωσι δύο λόγια, δὲν νοῦν πάλιν τίποτε. Δὲν μαθαίνουσι ἔτε να αναγιγνώσκωσιν ἔτε να γράφωσιν, ἀλλ' ἔτε προσέχεσιν εἰς ὅλα, ὅσα βλέπωσι, καὶ δὲν ἐπιθυμῶν να μαθαίνωσι πάντοτε περισσότερα.

12. Τὰ ζῶα, εἰάν ἔχωσι μόνον ἀρκετὴν τροφήν, ἀρχῶνται· διὰ τῆτο εὐχαριστοῦνται νὰ γνωρίζωσι ἕ νὰ διακρίνωσι μόνον ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα συντείνων εἰς τὴν τροφήν των.

13. Πολλὰ πράγματα ἐξεύρομεν ἡμεῖς μόνον ἐκ τῆτο, ὅτι μᾶς τὰ εἶπαν ἄλλοι. Οἱ ἄνθρωποι ἐμπορῶν δηλαδὴ νὰ κοινολογῶσιν ἕνας εἰς τὸν ἄλλον ἐκεῖνα ὅτῃ ἐμαθαν, ἐπειδὴ ἐμπορῶν νὰ ὁμιλῶσιν, ὅμως τὰ ζῶα ὄχι.

14. Οἱ ἄνθρωποι ἐμπορῶν πάντοτε νὰ δίδωσι τὴν αἰτίαν, διὰ τί κάμνω ἕνα πρᾶγμα, ἢ δὲν τὸ κάμνω, τὰ ζῶα ὅμως ὄχι. Τῆτο προέρχεται ἐντεῦθεν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔχων Λογικὸν, τὰ ζῶα ὅμως ὄχι.

15. Τὰ ζῶα δὲν χαίρονται διὰ ἐκεῖνο ὅτῃ ἔκαμαν· ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι χαίρονται, εἰάν αἰσθάνωνται ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι ἔκαμαν καλὰ, ἢ εἰάν τὺς δίδωσιν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι νὰ κατάλαβωσιν, ὅτι εὐαρεστοῦνται εἰς αὐτὰς, ἕ αὐτὴ ἢ συναίσθησις, ὅτι ἐκάμαμεν ἕνα καλὸν, ἢδὴ μᾶς χαροποιεῖ.

16. Τὸ λογικὸν ὑφόνει λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ πάντα τὰ ζῶα, εἰς τρόπον ὅτι ἐμπορεῖ εὐκολὰ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑπερῆται ὅλων τῶν προτερημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχων τὰ ζῶα.